

Kronologisk intolerans

| av Peter Hansen

I det svenska utbildningssystemet växer föraktet för allt som varit annorlunda i det förflutna. Och systematisk intolerans mot människor från andra tider gör det svårt att skapa verklig respekt för människor från andra platser.

DET MÅNGKULTURELLA samhälle som av många anses växa fram ställer stora krav på sina medborgare. Tyngsta lasset dras förstås av de invandrade. De tvingas göra sig hemmastadda i vår kultur och måste samtidigt skapa sig en ny identitet eller åtminstone söka upprätthålla sin gamla. För den infödde svensken är det å andra sidan mer eller mindre ett påbud att respektera och hysa förståelse för främmande sedvänjor och kulturmönster.

I intellektuella sammanhang är det direkt lovvärt att vara annorlunda. Det är då inte bara fråga om tolerans och respekt för andra människor med andra kulturella och historiska förutsättningar. En vanlig tanke är att vi i mötet med det annorlunda också kan få syn på oss själva, på våra egna uttalade förutsättningar. Även vi är präglade av ett samhälle och en historia, av idéer och värderingar som sällan är naturgivna. Det är inte "naturligt" eller "rätt" att äta med kniv och gaffel, det är en sedvänja. Det är lika litet "naturligt" eller "rätt" att vid första bästa tillfälle göra sig av med oskulden, det är en konvention inom svensk tonårsmoral, och för övrigt en rätt dålig sådan. En sådan kulturrelativism kan göra sig påmind när vi ser hur andra betar sig och i lyckliga fall leda till större självinsikt.

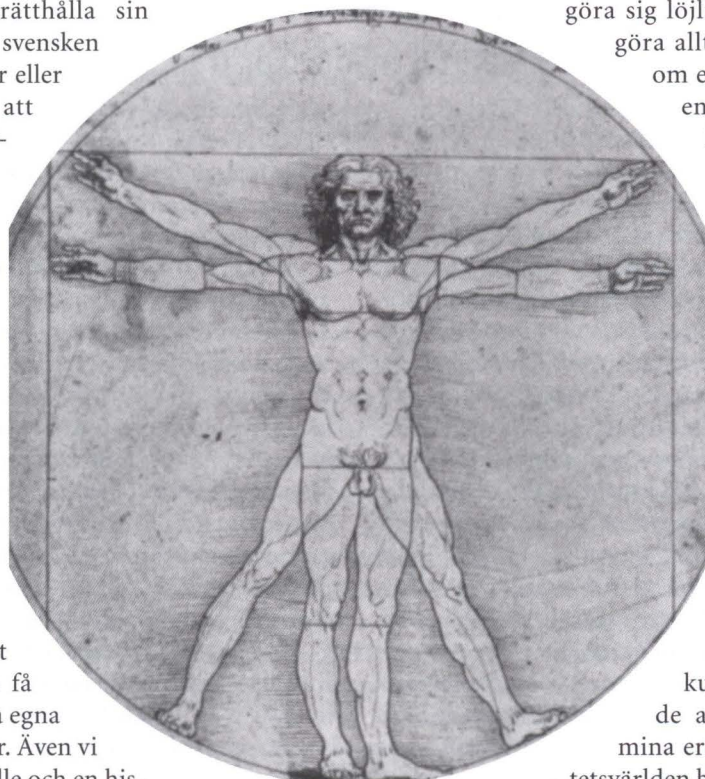

FOTO: Pressens Bild

I mitt dagliga värv som universitetslärare blir det uppenbart att denna kulturrelativism accepteras och tas för given av de flesta studenter, även de allra yngsta. Om inte alla gånger i handling så i varje fall i ord och tanke har den fått ett väldigt genomslag. Liksom i fråga om

könsrollernas betydelse löper man risk att göra sig löjlig i katedern genom att göra alltför tydliga påpekanden om en företeelses kulturberedande: " - Tror han att vi är korkade, eller?" De rasistiska sammanslutningarna i samhällets marginaler har närmast starkt denna konsensus kring vikten av att respektera och leva sig in i invandrade medborgares annorlunda kulturella prägling. Det är strängt taget en socialt nödvändig uppfattning.

Hur annorlunda när det gäller människor och kulturer som är främmande av historiska skäl! Efter mina erfarenheter från universitetsvärlden blir inte bara historiekunskaperna med varje generation studenter allt skraligare, studenterna blir också mer och mer respektlösa och självbelåtna. Det som inte ger tillfälle till omedelbar identifikation eller förnöjelse förkastas regelmässigt som "konstigt", dumt eller ointressant, och under alla omständigheter som "onyttigt". Undantag finns förstås, men då rör det sig givetvis om så att säga politiskt korrekta historiekunskaper, som till exempel antisemi-

tismens historia eller könsdiskrimineringens. Det händer annars att man på det enfaldigaste sätt moraliserar över historiska personers värderingar och handlingar. Brutus var elak som stack ner Caesar, den heliga Birgitta var fjollig som trodde sig kunna kommunicera direkt med Gud, de gamla grekerna var dumma som inte hade sadlar på sina ridhästar, Gustav III var barnslig som inte klädde sig själv om morgnarna. Den grandiosa och aningslösa självuppfattning som ligger till grund för sådana omdömen vore alldeles omöjlig i förhållande till invandrarkulturerna, vore så politiskt inkorrekt som någonting någonsin kan bli. Vem skulle offentligt hävda att muslmen som vill bära slöja och inte äta bacon är löjlig eller dum?

Och likväl är situationen på ett plan densamma: antikens eller medeltidens kulturyttringar, till exempel, framstår som "konstiga" just därför att de är framprungna ur helt andra förutsättningar, ur en annan världsbild och andra värderingar än vår tids och vår kulturkrets. Det låter som en gräsligt trivial iakttagelse, men verkar för många ungdomar inte vara det. Även när man inser det enkla faktum att andra tider haft andra seder så tycks det inte vara skäl nog att förhålla sig mindre avvisande mot främmande tankesätt eller värderingar ur det förflutna och tänka sig att här finns möjligen något värdefullt att hämta. Därmed kasseras viktiga möjligheter osedda. I själva verket kan det tillfälliga i våra föreställningar om vad som är "naturligt" eller "rätt" bli lika påtagligt under en resa i tiden som i rummet. Den självkänedom som i bästa fall kan uppnås i mötet med invandrarkulturerna kan även erövrats i mötet med det främmande i historien. Men liksom i fråga om invandrarkulturerna kräver det en viss ansträngning.

Man kan tycka att individens rättigheter och möjligheter i många avseenden fortfarande är kringskurna, men i andra finns det utrymme för en hämningslös individualism som saknar motstycke i historien. Till de senare hör värderandet av konstnärliga yttringar, gamla som nya. Det är en odiskutabel rättighet att själv avgöra vad som är givande konst, musik eller litteratur. Om så hela världens litterära expertis söker övertyga mig om att Shakespeare är bra, så är jag fortfarande i min fulla rätt att säga "Nej tack, det är tråkigt". Auktoriteterna kan inte bedöma kvaliteten i min upplevelse.

Det är sin ordning. Men många gånger avfärdas äldre litteratur eller konst som ointressant helt enkelt därför att den inte är omedelbart tillgänglig. Och föreställningen

om den tidlösa klassikern som kan trakteras utan omsvep är falsk. Även Shakespeare, Beethoven eller Rembrandt kräver en viss skolning och invänjning för att kunna uppskattas. Just i fråga om äldre konstnärliga uttryck blir den självförhävande bristen på historisk förståelse särskilt tydlig, och just ifråga om dessa är förlusten kanske som allra störst. Här om någonstans finns det möjligheter att i skillnaderna lära sig något om sig själv och sin egen tid. Svunna, annorlunda tiders kulturyttringar kan faktiskt fungera som en skola i tolerans, ödmjukhet och förståelse, det vill säga i sådant som det multikulturella samhällets förespråkare brukar kräva av oss alla.

Istället för att uppmuntra till ansträngningar i den riktningen tycks grundskolorna nuförtiden tvärtom tävla om att förse sina elever med exempelvis så lättsmält litteratur som möjligt. Visserligen görs det i det lovvärda syftet att väcka läslust, men med den olycksaliga konsekvensen att barnen narras att tro att det som inte genast faller dem på läppen kan negligeras. Identifikationsmöjligheter till varje pris är ledstjärnan. Och det är en attityd som gör sig gällande i pedagogiken

överhuvudtaget.

Frukterna skördas bland annat på universiteten, i form av naiva förväntningar på alla vettiga studiers omedelbara nytta och begriplighet. Det är också, som jag tror, en orsak till att respekten för invandrarkulturerna hos många är så ihålig och ytlig. Det är åtminstone i någon mån en konsekvens av att man i andra sammanhang vant sig vid att bekymmerslöst vifta bort de flesta företeelser som ter sig främmande eller annorlunda. Studenternas uttalade respekt för främmande kulturer framstår som en åsikt som övertagits passivt, till en del säkert i rädsla för social stigmatisering. Är det inte detta hot om sanktioner från samhället som rasistiska ungdomsgrupper trotsigt bejaktar i jakten på en mer "äkta" identitet och självkänsla? "Better to reign in Hell, than serve in Heav'n", som Lucifer säger i Miltons *Paradise Lost*.

För dem som saknar respekt för människor från andra tider ligger det nära till hands att också bli intoleranta mot människor från andra platser. Men den insikten tycks tyvärr saknas hos de styrande inom dagens svenska utbildningssystem.

"För dem som saknar
respekt för människor från
andra tider ligger det nära
till hands att också bli intoleranta
mot människor från
andra platser."

Fil dr Peter Hansen (peter.hansen@ebrevet.nu) är vikarierande universitetslektor i litteraturvetenskap vid Linköpings universitet.